ובגר מרוח אחת היו כבוגר שרוי מעט מכאן ומעט מכאן שהוא פטור: **ד האמהות של בצלים חייבות בפאה.** וכתב הר"ב דלא חזו לאכילה אלא על ידי הדחק. ומכל מקום הואיל והבצלים עומדין שלא נשתנו מידי לאכילה ניתנו. אף האמהות שמשתין חותן כאדם לא יצאו מכלל להפטר מפאה מה שאין כן שפיתי שטיח שכתב הר"ב בפ"ק משנה ד' שכל המין היו רואי לאכילה אלא ע"י הדחק:

הַמְשָׁאָר עַל הַכֹּל: ד הָאֲמָהוֹת שֶׁל בְּצָלִים, חַיָּבוֹת בְּפֵאָה[כא]. וְרַבִּי יוֹסֵי פּוֹטֵר. מַלְבְּנוֹת הַבְּצָלִים שֶׁבֵּין הַיָּרָק, רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, פֵּאָה מִכָּל אַחַת וְאַחַת[כב]. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, מֵאֶחָת עַל הַכֹּל: ה הָאַחִין שֶׁחָלְקוּ, נוֹתְנִין שְׁתֵּי פֵאוֹת. חָזְרוּ וְנִשְׁתַּתְּפוּ, נוֹתְנִין פֵּאָה אֶחָת.

ציונים
ד **האמהות.** מיי' שם פ"ג הל"ב: **מלבנות הבצלים.** נדה נ. תוליו קלז: **וחכ"א.** מיי' שם פ"ג הל"י: ה **האחין שחלקו.** מיי' שם הלט"ז.

שינויי נוסחאות
ד **מאחת** כל"ג מאחד. וכ"ם כתב שהעיקר כגי' שלפנינו שכן הוא בר' יוסי ולא דק למדרגת העיקר לגרוס גם בר' יוסי מחד כמ"ש בס"ל.

תוספות חדשים
[משנה ד] **וחכ"א מאחת.** פירוש אע"פ שלענין פאה הם מלוקים שהרי בצלים מיניהן וירק מיפטר מפאה מ"מ לענין הפקר הכל מקרי מין אחד ואין הירק מפסיק בין המלבנות (פר"ח):

תוספות אנשי שם
מחליק במק"ש למחליק במקומות הרבה (ב"ד). ג"כ צ"ע למה הניח הרמב"ם הדין בכרם ג' פעמים ג' בפ"ב ה"ו ושם לא הזכיר מלא המלל והזכיר הטעם משום בלילת הרעי ולירק לזה דין דקוקוף מליטת מעט מעט. ג' בפ"ג הכ"ג הזכיר המלל שהוא בשביל מקנת הנשתרים והמנה שזה דוקא בהילל למכור בשוק אבל הילל להניח בביתו נותן מן הנשתר שהניח לדרוך פאה ג' הרחוקה לכל והוא מהירושלמי וע"ש בגיאור הרדב"ז. וצ"ע.
ד תוי"ט ד"ה **האמהות כו' ומ"מ הואיל כו'.** זה ג"כ לפי המ' ג' של המוס' דבשת שהניח המ"ט לעיל פ"ק אבל לתירוץ הב' שהניח שם שטיח עדיפי מלא גמור הוא ולא ממעטינן ע"ש ג"כ ק' דהוי דומיא דהכא ונימא דאע"ג דשפיתי שטיח אין כאן כ"כ כיון דשטיח עדיפי מזו לחייבו. ובע"כ לפום האי פי' נריך לחלק דהתם שפיתי שטיח אינן נאכלין אלא ע"י דוחק גדול משא"כ אמהות של בצלים. ולפע"ז אפשר דהניח בירושלמי והביאו הרב"ז לפי' דפטר לפי שאין מכניסו לקיום ואם אינה אוכל לימא מפני שאינם אוכל אלא כולו מגד אחת: ד **האמהות של בצלים.** בצלים גדולים שמניחין אותן לגדל זרע, ומתוך שמשתהין בארץ לא חזו לאכילה אלא על ידי הדחק, ולכך פטר רבי יוסי, ואין הלכה כמותו: **מלבנות הבצלים שבין הירק.** סבר רבי יוסי דירק כזרע אחר דמי, שאין דרך בני אדם להיות מכניס בצלים בין הירק, ותנן לעיל בפרק שני זרע אחר מפסיק. ואין הלכה כרבי יוסי:

פירוש המשניות להרמב"ם

מאחת יד ר"ל הבוצר או הקוצר מצד א'. ד **האמהות.** הם הבצלים השמורים לזרע. ואין הלכה כר' יוסי בשני דברים אלו.

מלאכת שלמה

ד **האמהות של בצלים כו'.** מפרש בירושלמי כ"ש אמר מאמהות פדגוגוס. פי' הרמ"ם ז"ל בן עלי הבצלים ומאמהות ר' שפתה שהעלין הן משמשין לעקרן בהן ולקושרן בגודות בגודות ור"י פטר להו מטעם הפקר ורבנן ס"ל דלאו מפקירן הוא ונקטי' במפקנא דפי' אמהות כדי הוא ושם הרמב"ם ע"כ בקיצור. ועי' בתוי"ט: **מלבנות הבצלים.** בתוליו בפ' רחטים הגז (דקל"ז) שמעי' מינה דאע"ג דר' יוסי דייק בעלמא ליפנע דקרא לקט קציר ולא לקט קטוף מוכח הוא במידי דלורחים בקטוף כגון בצלים ושומים דקטוף שלהן זהו קנירן. דהא מחייב פאה בבצלים ואע"ג דאינו קולרן במגל ומרבה לה מקרא דמניח קציר אין לי אלא קציר עוקר כגון עדשים מנין ת"ל לקלוב. תולש כגון פוליס מנין ת"ל בקולרן ע"כ. ופי' בערוך טעמא דר' יוסי דס"ל הואיל והירק פטור מן הפאה וכל ערוגה לבדה אין מצטרפות ע"כ. ובירוש' ר"פ מפרש טעמא דר"י משום דאין דרך בני"א להכניס בצלים בין הירק ומש"ה מפסקי. ורבנן סבירי כיון דבצלים מכניסן לקיום הוא וירק אין מכניסו לקיום בעלה ערוגת ירק לגבייהו וכתוירע מסיפא: ה **נותנין שתי פאות.** דכבל מד ומד קיימן ביה שדך: **נותנין פאה אחת.** דנפקא לן בפ' רחטים הגז דשותפין מייחין בפאה דאע"ג דכתיב שדך דמשמע דירך אין דשותפין לן כתב רחמנא קציר אחר דכתב משמע על שניהם הוא

אבל בעקרן במקום ג' אפי' מחליק מחשב מחמת דקציר: **כ.** בצלים שמשתירין בארץ להרבות זרע ולא חזו לאכילה: **כא.** דע"פ מחלה הוה חזי לאכילה בשעה שלקט הרחשונים לאכילה היו גם אלו שהשתירן בקרקע לזרע ג"כ רחוין לאכילה וחייבין. לפיכך נותן פאה לאלו לעצמן ולאלו לעצמן כלעיל (מ"ג): **כב.** ס"ל ירק כזרע אחר דמי למפסיק. כפ"ב. ולא דמי לתבואה בין הזיתים

משנה ראשונה

מכאן קרי מדל ומצד אחד כולו קרי מאחת יד: ד **האמהות של בצלים.** פי' הר"ב שמקיימין אותן לזרע וכו' וכל שאינו אלא לזרע פטור מפאה דדוקא לוקל חייב בפאה. והא דכתב הר"ב לעיל מ"ג דשבח ומרדל משום לזרע עבידי חייבין בפאה. שהם רואין הם לאכילה שהרי ירק הם אלא דמהני להו לעבידי נמי לזרע דלא מצינו כשאר ירק לפוטרן. ומ"ש הר"ב דבחזו לאכילה ע"י הדחק פליגי עי' בתוי"ט זה. ולעד"ז בצלים אע"פ שירק הוא חייב בפאה שמכניסן לקיום וכמ"ש הר"ם פ"ק מ"ד וכ"כ רמב"ם רפ"ג מהלכ"ע כמ"ש והכא האמהות אין מכניסן לקיום שהרי משתהין בארץ ומתקלקלין ואין מתקיימין וסברי מכניסם כיון דמזו לקיום אילו לא הניחן זמן מרובה בארץ מכניסן לקיום מיקרי. וי"א סבר בתר דידי' אזלינן והשתא מיהא אין מתקיימין: **מלבנות הבצלים שבין הירק.** פי' הר"ב דלר' יוסי ירק כזרע אחר דמי ומפסיק ע"כ וע"ל דלהכמים ירק לאו כזרע אחר כיון שגם הבצלים מין ירק שם ירק אחד הוא וכ"ש סבר דידי' דלא מצינו שיהא דרך להכניס בצלים בין הירק מפסיק. משמע לפי' זה דמתני' שהירק מפסיק בין הבצלים וכ"כ הרמב"ם בתבורו ורש"י בפ' בא סימן לך ג' ולשון המשנה משמע שהיקף שהבצלים מפסיקין בין הירק. וי"ל שיש כאן הרבה מלבנות מלאו ומלאו ומפסיקין זה אע"פ שזה דומיא דמלבנות תבואה שבין הזיתים דר"פ דהתם נמי אמרי' שהזיתים מפסיקין. ומיהו הכא אין לריך לזה ויש לפרש דמיירי בזמן ירק שהיה בפאה כגון השום והבצל והתרדל כלעיל מ"ג והשתא אחי אם כולו מגד אחת: ד **האמהות של בצלים.** בצלים גדולים שמניחין אותן לגדל זרע, ומתוך שמשתהין בארץ לא חזו לאכילה אלא על ידי הדחק, ולכך פטר רבי יוסי, ואין הלכה כמותו: **מלבנות הבצלים שבין הירק.** סבר רבי יוסי דירק כזרע אחר דמי, שאין דרך בני אדם להיות מכניס בצלים בין הירק, ותנן לעיל בפרק שני זרע אחר מפסיק. ואין הלכה כרבי יוסי:

ה **שלקחו את האילן**. מהנך מילתא דמשמיט בפרק קמא דמייתי בפאה: **המוכר קלחי אילן**. °שרשי צמחים דמייתי בפאה ולא מכר לו הקרקע, נותן הלוקח פאה מכל אחד ואחד: **בזמן שלא שייר**. כלומר אם לא התחיל בעל השדה לקצור או לגקט פירות אז הוא דמייב הלוקח ליתן פאה, אבל אם התחיל בעל השדה לקצור שדהו קודם שמכר את אלו שנשאר מן השדה שלא נקצר או שלא נגקט, בעל השדה הוא הנותן פאה על הכל, דמכי מתחיל בקצירה או בלקיטת הפירות מתייב בפאה של כל השדה, ורבי יהודה

שְׁנַיִם שֶׁלָּקְחוּ אֶת הָאִילָן, נוֹתְנִין פֵּאָה אֶחָתיג. °**לָקַח זֶה צְפוּנוֹ וְזֶה דְּרוֹמוֹ, זֶה נוֹתֵן פֵּאָה לְעַצְמוֹ, וְזֶה נוֹתֵן פֵּאָה לְעַצְמוֹ. הַמּוֹכֵר קְלְחֵי אִילָן בְּתוֹךְ שָׁדֵהוּ**יד, נוֹתֵן פֵּאָה מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה, אֵימָתַי, בִּזְמַן שֶׁלֹּא שִׁיֵּר בַּעַל**

ה בזמן שלא שייר. לשון הר"ע מברטנורא כלומר אם לא התחיל וכו' אבל אם התחיל וכו' שנשאר מן השדה. פירוש לפירושו שנשאר מן השדה רוצה לומר שנשאר למוכר כלומר אחר שהתחיל לקצור קודם שמכר נשארו לו גם כן בקרקע מה שלא קצר או לא גקט כי המוכר לתת הפאה לפי שהתחיל בקצירה ורחמנא אמר ובקצרכם וגם נשאר לו. הלכך אמרינן דבאותו שיור הוא הפאה ושאני הכא מסוף פ"ג דתנן קצר חציה ומכר חציה הלוקח נותן פאה

פירוש המשניות להרמב"ם

ה **קלחי אילן**. הם שרשי צמחים שהם מחוייבים בפאה ואינם אילן וכן יבואר בגמ'. ומה שאמר נותן פאה מכל א' וא' חוזר על הלוקח וזה הענין שבאר ר' יהודה ר"ל שבזמן שיתחיל בעל השדה לקצור אז נתחייב בפאה כשמכר והשאיר מפני שאמר הכתוב ובקצרכם את קציר ארצכם ואמר מעידנא דאתחיל לקצור איתחייב ליה בכוליה שדה ור' יהודה המבאר

מלאכת שלמה

מדבר שנים דעלמא. הרמ"ם ז"ל: **לקח זה צפונו כו'**. פי' הרמ"ם ז"ל מע"ג דלילן אחד הוא כיון שמתחלה נקנו זה לפונו וזה דרומו ולא היו שותפים מעולם צריך כ"ש ליתן פאה. וע"ל דאחלן שנקנו את האילן שנותנים פאה אחת מדלא תנא דין אילן בפ"ק ע"כ. וכתב עליו הר"ש שירלי"ו ז"ל ואין דבריו מוכרחים דתנא ריבא לגלויי סיפא וכיון שאנקנו שותפים הוו ואין כאן תפיסת הגיח. ע"כ: **המוכר קלחי אילן כו'**. פי' הר"ם שירלי"ו ז"ל קולחי אילן לקחם עם פירותיהן. קלחי בלשון משנה כמו יונקות בל' מקרא. ויונקתו לא תמדל ויעל ביונק והוא אילן בחור היונק אלל גזע אילן הזקן או קרוב לו והלוקח בא לשורקן ולנוטען בתוך שדהו. וכ"ז אלא הלוקח הוא נותן מכל אילן ואילן כדכתיב שדך תמרינון אילנות מיניה כדכתיבנא לעיל בפ"ק ואין נותן מאחד על מחבירו הואיל ואין השדה אלו שאם היתה השדה אלו היה נותן מאחת על הכל דאין שום דבר מפסיק לאילן אלא גדר כדתנן לעיל בפ' ואלו מפסיקין. ובזמן שנטועים כשדר המפורש שם בירושל': ואימתי בזמן שלא שייר בעל השדה שום אילן מאותו מין לעצמו בשדה. אבל אם שייר מאותו המין לעצמו כולא מיונא רמיא עליה ופוטר את כל האילנות. עכ"ל ז"ל. וז"ל רש"י בחולין שם. קלחי אילן. אילנות עצמן לקח עם פירותיהן להכי נקט לשון קלחי שאין שדה זו שדה אילן אלא שדה שבן וגדלו בה ג' או ג' ומכרן נותן לוקח פאה מכל אילן

יכין תפארת ישראל בועז

גמ"ש. דהתם דרך בני אדם לזרוע בין האילנות. משנ"ת הכא: **כג.** ותע"ג דלפי' בקנה ג' אילנות אין לו קרקע (כצ"ל פ"ה מ"ד). ות"ל היאך יתחייב בפאה והכתיב פאת שדך והרי אין שדה שלו. ותי"ל דכיון דקנה מהמוכר שהיה מחוייב. והמוכר קבל המעות. דמי למכור לי בגמ"ע של פרה זו. דנותן לוקח לכהן ואין מנכה לו מהדמים (כחולין קל"ב ע"ב) ותע"ג שאין הפרה שלו. וה"נ ותע"ג שאין השדה של לוקח לפ שמכר לו הפאה שחייב מאילן זה. ליתא. דהרי לעיל (פ"ב מ"ו) בקנרוה לקטים והניחו התבואה בשדה אפ"ה פטור בעה"ב מהפאה. וכ"ש הכא שהפירות לא יוצאו לבעל הקרקע כ"ש פטור מפאה. ולי נימא שגם קודם קצירה כבר היה רמי חיוב פאה על הגידולין. ואמאי בקנרוה לקטים יפטור מהפאה. אלא נ"ל דמיירי הכא שקנה קרקע בפירוש עם האילן (ב): **כד.** ולא מכר רק מקום כל קלח וקלח לבדו. דבקנה כל הקרקע הקרקע מתברן [כ"כ בנ"ש וכן משמע קצת מרמב"ם פ"ג ממ"ע. ולפע"ד נראה דלפילו בלא קנה קרקע כלל נמי חייב בפאה ולא דמי לזוסה מהפקר פ"ק סי' כ. דהכא אמר לידו מיד החייב והמוכר קבל המעות. ודמי למכור לי בגמ"ע של פרה זו דנותן לכהן ואין מנכה מהדמים (חולין קל"ב ע') ועיין שם וד"ק]:

משנה ראשונה

למימני לקמן: **המוכר קלחי אילן**. אמי לשמעוי' דכשמוכר לאדם אחד כמה אילנות בשדהו ולא מכר קרקע שביניהן כל אילן ואילן מיקרי שדה בפני עצמו ונותן פאה מכל אחד אבל אם מכר קרקע שביניהן הכל שדה אחת הוא ופאה אחת על הכל ולהכי נקט קלחי אילן לפילו אילנות גמורים קי"ל בפ"ק דבכורים דבשתא קנה קרקע אם יש שלשה אילנות ואפילו בשני אילנות אמרי' התם בגמ"ו דבשתא קנה קרקע אם יש שלשה אילנות ואין שדה מכל אחד מהם אלא אילן אחד אבל אם יש שלשה אילנות ואין שדה מכל אחד מהם אלא אילן אחד לא קנה קרקע ואין נותן פאה מכל אחד מהם אלא אילן אחד ואין השדה אלו שאם היתה השדה נקט זה לפונו וזה דרומו ולא היו שותפים מעולם צריך כ"ש ליתן פאה. וע"ל דאחלן שנקנו את האילן שנותנים פאה אחת מדלא תנא דין אילן בפ"ק ע"כ. וכתב עליו הר"ש שירלי"ו ז"ל ואין דבריו מוכרחים דתנא ריבא לגלויי סיפא וכיון שאנקנו שותפים הוו ואין כאן תפיסת הגיח. ע"כ: **המוכר קלחי אילן כו'**. פי' הר"ם שירלי"ו ז"ל קולחי אילן לקחם עם פירותיהן. קלחי בלשון משנה כמו יונקות בל' מקרא. ויונקתו לא תמדל ויעל ביונק והוא אילן בחור היונק אלל גזע אילן הזקן או קרוב לו והלוקח בא לשורקן ולנוטען בתוך שדהו. וכ"ז אלא הלוקח הוא נותן מכל אילן ואילן כדכתיב שדך תמרינון אילנות מיניה כדכתיבנא לעיל בפ"ק ואין נותן מאחד על מחבירו הואיל ואין השדה אלו שאם היתה השדה אלו היה נותן מאחת על הכל דאין שום דבר מפסיק לאילן אלא גדר כדתנן לעיל בפ' ואלו מפסיקין. ובזמן שנטועים כשדר המפורש שם בירושל': ואימתי בזמן שלא שייר בעל השדה שום אילן מאותו מין לעצמו בשדה. אבל אם שייר מאותו המין לעצמו כולא מיונא רמיא עליה ופוטר את כל האילנות. עכ"ל ז"ל. וז"ל רש"י בחולין שם. קלחי אילן. אילנות עצמן לקח עם פירותיהן להכי נקט לשון קלחי שאין שדה זו שדה אילן אלא שדה שבן וגדלו בה ג' או ג' ומכרן נותן לוקח פאה מכל אילן

ציונים

שנים שלקחו. שם הל"כ. **המוכר**. מולין קלח. מיי' שם הלכה יח.

תוספות חדשים

[משנה ה] **לקח זה צפונו כו'**. נהג סיפא נמי שם מזרו ונשמטתו נותנין פאה ל' (פר"ח).

תום' רעק"א

ה [אות לב] **לקח זה צפונו**. אע"ג דאילן א' הוא כיון דמתחלה לקח זה צפונו וזה דרומו ולא היו שותפים מעולם. אבל אחין שחלקו אילן נותנים פאה א' מדלא תני דין אילן באחין שחלקו. הרא"ש. [אות לג] בר"ב ד"ה **המוכר קלחי אילן**. **שרשי צמחים**. והרמב"ם פי"ג הי"ח מהלכות מ"ע מפרש שמוכר מקומות מקומות משדהו לאנשים הרבה ונותן פאה מכל אחד ואי היינו שכל אחד מהלוקחים נותן פאה אחד מחלקו ע"ש.

תוספות אנשי שם

ה במשנה **לקח זה צפונו כו'**. וע' תו"ט פ"ה דמעלי מ"ק ד"ה נשמטו. ומדוש שלח העיר כן הכא (רי"ב): בר"ב ד"ה **המוכר קלחי אילן שרשי צמחים**. כ"כ הר"מ ומפרש כן משום דבתולין שקיל וטרי אם בהמתיל לקצור מיירי ולא בהתיל לקצור מיירי ולא שייך קצירה בתלוש והר"ם כ' בשם לקצור לאו דוקא ומוכח במ"ש. ומ"ש אם עוד ל' כו' לא מצין דודאי גם בעל השדה ל"י להפרים מהתבואה על התלוש ומהתלוש על התבואה ואין תועיל קצירה התבואה למייב התלוש ול"ע: באי"ד **ולא מכר לו הקרקע**. שאם מכר לו גם הקרקע היה נותן מע' על הכל ולפי' הר"ב והר"מ ניחא ולפי' הר"ם דמיירי בתלוש ממש ל"ל לתע"ג דתנן בפ"ב דמיטו מפסיק לאילן אפילו ה"ר שמי שהם שנוטעין בתוך שדותיו אבל הכא ל"ל קרקע כלל ול"ל רשות לעכבם שם (ע"ח). וע' במשנה לקמן במ"ש: תוי"ט ד"ה **בזמן כו' פי' לפירושו כו'**. והרמ"ז כתב דהר"ב מפ' משנתנו הכי לימני נותן הלוקח בזמן שלא שייר בעל השדה כלומר שחלק הקלחים שמכר לו מקרי שיור. דהיינו לא התחיל עדיין לקוץ. אבל אם שייר פי' שהתחיל כבר לקוץ שאז הקלחים שמכר הם מן

הַשָּׂדֶה[כה]. אֲבָל אִם שִׁיֵּר בַּעַל הַשָּׂדֶה, הוּא נוֹתֵן פֵּאָה לַכֹּל[כו]: ו רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, קַרְקַע בֵּית רוֹבַע[כז], חַיָּב בַּפֵּאָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, הָעוֹשֶׂה

ר' עובדיה מברטנורא

לפרושי מלתיה דתנא קמא אתא, וכן הלכה: ו **קרקע בית רובע.** מקום שראוי לזרוע בו רובע הקב, ופירשו בו שהוא עשר אמות ומחצה על עשר אמות*) בקירוב: **העושה סאתים.** ר' יהושע לא אזיל בתר זריעה אלא קרקע המוציאה סאתים שהן י"ב קבין:

*) בד"ו על עשר אמות ומחצה בקירוב ועי' תוי"ט מ"ט פ"ב דכלאים.

תוספות יום טוב

לכל דהתם לא שייר כלום. ותחלת דברי הר"ב כלומר אם לא התחיל. אינו חוזר על הא דנקט ממתניתין בזמן שלא שייר. דכי לא שייר לא מהני אתחלתא דקצירה לחיובי למוכר כמו מתני' דלעיל אלא הר"ב בא לכתוב פסק הלכה. ותיבת כלומר שכתב לא לאסבורי פירושא דמתני' כהוראת תיבת כלומר בכל מקום אלא לפי שבמשנה אינו מחלק אלא בין שייר ללא שייר אהא קאמר דלאו דוקא לענין הלכה אלא כלומר אם לא התחיל וכו' אפילו כי שייר מכל מקום הלוקח נותן פאה על מה שלקח. אבל אם התחיל וכו' ושנשאר וכו' כמו שפירשתי בעל השדה וכו'. ועל פי הדברים האלה עולים דברי הר"ב כסוגית הש"ס דחולין פרק ראשית הגז דף קלח וכפרש"י ורמב"ם והר"ש: ו **בית רובע.** פי' הר"ב רובע הקב ופירשו בו שהוא עשר אמות ומחצה על עשר אמות בקירוב ע"כ. ועיין בפי' הר"ב במשנה ט' פ"ב דכלאים. ושיעור כלי המחזיק רובע הקב עיין בלשון הרמב"ם שאעתיק בפרק ח' משנה ה' בס"ד. ובירושלמי מ"ט דר' אליעזר נאמר כאן שדך ונאמר בכלאים שדך מה שדך האמור להלן בית רובע אף כאן בית רובע ומפרש הר"ש דתנן בפרק ב' דכלאים בתבואה בית רובע ותנן כל סאה שיש בה רובע ממין אחר ימעט: **העושה סאתים.** פי' הר"ב קרקע המוציאה סאתים. ולפי סדר משנתנו כל אחד פוחת והולך משיעור הראשון וזמן המשנה הוה שמינה ארעא טובא טפי מבימי רבי יוחנן דאמר ד' סאין לכור °בפרק המקבל [דף קה:] ובפחות מרובע זריעה היה צומח סאתים וכדאיתא נמי התם בשני דרבי יוחנן הוה שמינה ארעא בשני דרבי אמי הוה כחישא ארעא. וממילא דבימי התנאים שהיו קודם רבי יוחנן הוה שמינה ארעא טפי. אלא דלפירוש רש"י דהתם מוכח דסאתים דחצר המשכן היינו לפי הצמיחה ומה שתוציא הארץ לא לפי הזריעה. ואם כן בית רובע דתנא קמא שמשערין על פי שיעור חצר המשכן כמו שכתב הר"ב נמי לפי הצמיחה ומה שתוציא הארץ היא. והשתא רבי יהושע מוסיף בשיעורו אדרבי אליעזר. וצריך שיהיה כחצר המשכן מאה על חמשים שהוא שיעור סאתים. אע"ג דרבי טרפון ור"י [בן בתירה] ורבי עקיבא כולם פוחתים והולכים. וקשיא לפירוש זה לישנא דהעושה דהא ת"ק נמי בהעושה מיירי. ואין לומר דרש"י לא יפרש בית רובע שיעור עשר אמות וכו' אלא מקום שזורעים רובע ובימי התנאים דשמינה ארעא ועבדה טפי מסאתים. דהאי שיעורא דעשר אמות וכו' שכתב הר"ב כתב הר"ש ע"ש תוספתא דכלאים עיין סוף פרק ב' דכלאים. ובירושלמי מאי טעמא דרבי יהושע נאמר כאן שדך ונאמר להלן (דברים כד) ושכחת עומר בשדה מה שדה

פירוש המשניות להרמב"ם

זה הדבר שהקדמנו למעלה אין חולק עליו וביאורו אמת: ו **בית רובע.** מקום שיזרע בו רובע קב ועוד נבאר אלו

מלאכת שלמה

ע"כ: **בפי' ר"ע ז"ל** [ד"ה בזמן וכו'] נלע"ד שכך היה צ"ל דמכי אתחיל בקצירה או בלקיטת הפירות איחייב בפאה של כל השדה הואיל ושייר ובהכי לא קשיא עלה דמתני' מההיא דתנן לעיל ספ"ב קצר חציה ומכר חציה הלוקח נותן פאה לכל דהתם לא שייר וקרוב לזה ג"כ יישב בתוי"ט: ו **ר' יהודה בן בתירה.** קבלתי שצריך להגיה ר' יהושע בן בתירה. וקיימא לן דכל תנא בתרא לטפויי קומרא אתא וכ"כ בתוי"ט ע"ש: **והלכה כדבריו.** אין למדין הלכה מפי תלמוד כדאיתא בפ' יש נוחלין דף ק"ל אלא כר"ע קי"ל. ואפשר להיות שלטעם זה מביא סברת ר"ע אע"פ שהוא אחר שנה כבר והלכה כדבריו וכמו שתמצא לקמן בפ"ט דמס' שביעית סי' ה' ובס"פ החולץ. כלומר שרבינו הקדוש עצמו היה מסתפק במה שאמר והלכה כדבריו. וכ"ש אם נאמר שזה הלשון בעצמו שמע. ומיהו בההיא דפ"ט דשביעית אית דל"ג לה כמש"ש: **חייב בפאה כו'.** בקדושין שם כתב רש"י ז"ל דל"ג ובודוי (כמ"ש התוי"ט) וגם הרא"ש ז"ל כתב דבמתני' ל"ג ליה וגם רשב"ם ז"ל בפ' מי שמת דף ק"נ כתב דל"ג ליה וגם הרש"ש ז"ל גם הרשב"א ז"ל בחדושיו בב"ב דף כ"ז הכריח מן הירושל' דל"ג ובודוי במשנה. אבל הריטב"א ז"ל בקדושין דף כ"ו כתב ואפשר לקיים גירסת הספרים. אב"א וידוי בכורים. ואיצטריך סד"א מביא ואינו קורא משום קרקע כ"ש. דהא איכא כמה זימנין דאמרינן מביא ואינו

תפארת ישראל

יכין

כה. קנת אילנות עוד לעצמו: **כו.** ודוקא בשגם התחיל כבר המוכר בקצירה. ול"ד לסוף פ"ב דחייב הלוקח דהכא שייר לעצמו: **כז.** שמחזיק לזרוע רובע. עי' פ"ב יג:

משנה ראשונה

גם הקרקע שביניהן בפירוש נותן פאה אחת אלא דבקלאים אין דרך לקנות קרקע עמהן. ועוד ניחא ליה למיתני בבעל השדה לאשמועינן דינא דאם שייר איהו מיחייב בפאה. כך נראה מדברי הר"ש והרא"ש וזהו שכתב הר"ב ולא קנה קרקע. ומיירי כולה מתני' שמכר לאדם אחד דאילו לשנים ושלשה פשיטא דבכל ענין כל אחד נותן פאה מחלקו כדלעיל. אבל מדברי הרמב"ם בחבורו נראה לו דעת אחרת בפי' משנה זו ואיני יודע ליישבו לפי לשון המשנה ומ"מ במתני' דלקמן יש ראיה להרמב"ם:

שינויי נוסחאות

ו העושה בד"נ בהעושה ובד"ס בעושה.

תוס' רעק"א

ו [אות לד] בתי"ט ד"ה **העושה סאתים. בפרק המקבל דף ק"ה ע"ב.** ומ"ש אלא דלפירוש רש"י דהתם. עיין במהרש"א שם שדחק ליישב דברי רש"י שיהיה מתקיים בידינו דסאתים דחצר המשכן היינו לפי הזריעה עיי"ש.

תוספות אנשי שם

החלק המשוייר הוא נותן פאה לכל ר"ל ממה שנשאר לו בשדה ולא צריך לפרש כן בפירוש. ע"ש. וגם בס' עט"ר מפ' דהר"ב מפ' לא שייר ר"ל לא התחיל לקצור. ושייר ר"ל התחיל לקצור. אלא שמפ' דבאמת מיירי משנתינו כשלא שייר המוכר לעצמו כלום וה"ק אבל אם שייר בעל השדה דהיינו שהתחיל לקצור הוא נותן פאה לכל ר"ל שאף שהלוקח נותן הפאה לכל מ"מ בעל השדה מקרי הנותן כיון שמכחו הוא נותן שכבר נתחייב הוא כשהתחיל לקצור ואינו יכול למכור הפאה שחייב והקשה באמת על שיטת התוי"ט דכולה מתני' מיירי בהתחיל מ"ט לא יתן הלוקח פאה מא' על הכל בלא שייר המוכר הא אינו נותן הפאה אלא מכח בעל השדה. ולכאורה היה נ"ל ליישב קושיתו דזה שאמרינן דבהתחיל חל עליו החיוב הכוונה שחל עליו החיוב ממה שקצר לבד ולא מכל השדה וא"כ רק חלק הפאה שחייב למה שקצר כבר נותן הלוקח מכח המוכר אבל הפאה החייבת למה שקנה הלוקח הוא נותן מכח עצמו. אבל א"כ יקשה בשייר בעל השדה לא הי"ל ליתן בלתי אם הפאה החייבת למה שהתחיל לקצור ולמה שנשאר אבל לא למה שמכר דלא חל עליו החיוב מעולם. אלא בודאי שבהתחלתו לקצור חל עליו חיוב הפאה לכל השדה. ולפי' זה א"ש מה דנקט אימתי דר"י כאן ולא בספ"ב אהא דקצר חציה ומכר חציה. אך לכל הפי' קשה לשון משנתנו דקתני המוכר קלחי אילן כו' נותן כו' והל"ל הלוקח קלחי אילן בתוך השדה נותן כו'. אבל הר"מ פי' דרישא מיירי בהתחיל לקצור ומכר הקלחים לכמה בנ"א וע"ז קאמר דנותן המוכר הפאה מכאו"א מן הלוקחים ולא יכול המוכר לומר לא' מהן אלך הנחתי כל הפאה אלא נותן פאה אף על מה שקצר מכאו"א מן הלוקחים וע"ז אר"י אימתי כו' אבל אם שייר בעל השדה הוא נותן פאה לכל משל עצמו. כ"כ בס' עט"ר וצ"ל דמיירי שקנו כולם בב"א דאל"ה היה הלוקח האחרון מחוייב לתת פאה לכל וצ"ע: בא"ד **דהתם לא שייר כלום.** ולפ"ז גבי מכר חציה אם שייר המוכר חייב ולא ידעתי מנ"ל די"ל דשאני הכא דלא מכר כלום בקרקע אבל התם דמכר גם הקרקע י"ל דאפילו אם שייר המוכר א"צ להפריש על החלק שמכר וכן משמע בחולין גבי הלוקח גז צאנו של חבירו אם שייר המוכר חייב וקאמר דר"י דהכא היא. והרי התם טעמא דלא מכר כלום בגוף הצאן רק הגיזה לבד ולא אשתמיט שום תנא דאם מכר חצי עדרו טעונים גיזה שיהא חייב כל הרה"ג. וצ"ע (שם ישראל): ו תוי"ט ד"ה **העושה סאתיים כו' ת"ק נמי בהעושה מיירי.** לא ידענא מאי קשיא ליה דפשיטא דלאו בעושה מיירי אלא בשיעור בית רובע ע"פ חצר המשכן שהוא עשר אמות ומחצה בקירוב כמ"ש הר"ב. ושיעור זה ודאי אינו עושה בית רובע בימי התנאים ששנו משנה זאת לפי ערך שהדורות מתמעטין. ובימי משה הות ארעא שמינה והיה שיעור זה מוציא רובע ולא בדורות התנאים וא"כ ר"א משער באמות כנ"ל בין שמשך קרקע כזה מוציא עתה כ"כ רובע או

לקצור ולשנות. דרך הקוצרים לומר מלא כפו מן הקמה וקוצר כלכתיב (תהלים קכ"ט) שלא מלא כפו קוצר. ואם יש בקמה כדי למלאות כפו שני פעמים, חייבת בפאה: **קרקע כל שהוא חייבת בפאה.** דסגירת ליה פתח שדך כל שהוא משמע, ופליג אכולהו: **ובבכורים.** דכתיב בהו מלאתך. והני מילי בבכורי חטה ושעורה, אבל בבכורים של מין אינו מייב אלא אם כן יש לו קרקע שיש עשרה אמות סביב למין שהוא שיעור יניקתו:

סָאתַיִם כח. **רַבִּי טַרְפוֹן אוֹמֵר, שִׁשָּׁה עַל שִׁשָּׁה טְפָחִים. רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בְּתֵירָה אוֹמֵר, כְּדֵי לְקָצוֹר וְלִשְׁנוֹת** כט. **רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, חַיָּב בַּפֵּאָה, וּבַבִּכּוּרִים**ל, ליה פתח שדך כ"ש. וסייס הר"ש ולית ליה גזירה שוה דשדך. וכתב עוד הר"ש ירושלמי הגע עצמך שהיה שבולת אחת עד שלא קצר אין כאן חיוב משקצר אין כאן שיור רבי חנינא בשם רבי פנחס תפתי שהיה שם שבולת ובו ה' שבלים עד כאן. ועיין לקמן בסמוך. ומה שהאמי בריש פ"ק דיקש לעשות כל שדהו פאה עושה כאחד המוסי' פ"ק דנדרים (דף ו') °וכן בסמ"ג ללאו דוקא. והכיתם בכף משנה פ"ב מהלכות מ"ע. ומ"ש הר"ב ופליג אכולהו. לפי שיש מקום לטעות ולפרש כל שהוא שר"ל השיעור המועט שבשיעורי האמורים הקודמים והיינו כרבי יהודה בן בתירה ולא בא רבי עקיבא אלא לאת כלל לכל דיני קרקע כ"ש. והרמב"ם פוסק בפירושו ובמחברו פ"ג מהלכות מ"ע כרבי עקיבא אע"ג דתניין והלכה כדבריו של רבי יהודה בן בתירה משום דתניא פרק קמא דנדה דף ז' ובפרק יש נוחלין דף קל דתין למדין הלכה מפי המשנה ואם כן מוכר הדין לכלל הלכה כרבי עקיבא מהכיכו °ור' יהודה בן בתירה דקדיש ליה מכל מקום לאו רבו הוא והכא אין שיעור בסבירא לחת אלא פליגי אהדדי. ועיין בפי' הרמב"ם משנה ה' פרק ט' דסגיעית. ועיין בפ"ק דנדה: **ובבכורים.** כתב הר"ב [דכתיב בהו מלאתך. ותימה דליתני וידוי מעשר דכתיב ביה נמי

סאתים כח. רבי טרפון אומר, ששה על ששה טפחים. רבי יהודה בן בתירה אומר, כדי לקצור ולשנות כט. רבי עקיבא אומר, קרקע כל שהוא חייבת בפאה. וכלאים) ערוגה שהיא ו' על ו' זורעים לתוכה ס' זרעונים: **רבי עקיבא אומר וכו'.** מע"ג למיפסיק הלכה שנאו לר"ע וכן בפ"ט דסגיעית [משנה ה] ופסק"ט דיבמות וכל זה על הדרך השנוי בעדיות פ"ק משנה ה': **ובבכורים.** כתב הר"ב דסגירת ליה פתח שדך כ"ש. וסייס הר"ש ולית ליה גזירה שוה דשדך. וכתב עוד הר"ש ירושלמי הגע עצמך שהיה שבולת אחת עד שלא קצר אין כאן חיוב משקצר אין כאן שיור רבי חנינא בשם רבי פנחס תפתי שהיה שם שבולת ובו ה' שבלים עד כאן. ועיין לקמן בסמוך. ומה שהאמי בריש פ"ק דיקש לעשות כל שדהו פאה עושה כאחד המוסי' פ"ק דנדרים (דף ו') °וכן בסמ"ג ללאו דוקא. והכיתם בכף משנה פ"ב מהלכות מ"ע. ומ"ש הר"ב ופליג אכולהו. לפי שיש מקום לטעות ולפרש כל שהוא שר"ל השיעור המועט שבשיעורי האמורים הקודמים והיינו כרבי יהודה בן בתירה ולא בא רבי עקיבא אלא לאת כלל לכל דיני קרקע כ"ש. והרמב"ם פוסק בפירושו ובמחברו פ"ג מהלכות מ"ע כרבי עקיבא מע"ג דתניין והלכה כדבריו של רבי יהודה בן בתירה משום דתניא פרק קמא דנדה דף ז' ובפרק יש נוחלין דף קל דתין למדין הלכה מפי המשנה ואם כן מוכר הדין לכלל הלכה כרבי עקיבא מהכיכו °ור' יהודה בן בתירה דקדיש ליה מכל מקום לאו רבו הוא והכא אין שיעור בסבירא לחת אלא פליגי אהדדי. ועיין בפי' הרמב"ם משנה ה' פרק ט' דסגיעית. ועיין בפ"ק דנדה: **ובבכורים.** כתב הר"ב [דכתיב בהו מלאתך. ותימה דליתני וידוי מעשר דכתיב ביה נמי

פירוש המשניות להרמב"ם

המדות והסאין בסוף מסכת זו. **ולקצור ולשנות.** הוא שיקצור מן השבולים כפי שתי אגודות שלא יוכל לקבץ אותם בידו באגודה אחת. **ובכורים.** ר"ל הבאת בכורים ועוד יתבאר לך בסוף זה הסדר שהבכורים לא יתחייב להביאם אלא מי שיש לו שדה. **ופרוזבול.** שטר שלא יכתבוהו אלא על הקרקעות ועוד נבאר ענין זה השטר במסכת שביעית מן הסדר הזה ומן העקרים שיש בידינו שכל הנכסים חוץ מן הקרקע כגון מיני סחורות וזהב וכסף ואבני יקרות נקראים שאין להם אחריות ופי' שאין להם אחריות שאין להם חזרת תביעה וזה שכל מי שיש עליו חוב ומכר סחורות שהיו אצלו אחר שלקח החוב ואח"כ טען שאין לו מה שיפרע אין לבע"ח לחזור באחריות על הקונה הסחורות ושיוציאם מיד הקונה אבל אם ימכור מי שיש לו עליו החוב קרקע אחר שלקח החוב וטען שאין לו מה שיפרע יחזור בע"ח על קונה הקרקע ויוציאנו מידו ובשביל זה נקרא הקרקע נכסים שיש להם אחריות. ומן העיקרים שיש בידינו ג"כ שהנכסים שאין להם אחריות והם הנקראים מטלטלין אין נקנין בכסף ולא בשטר אבל נקנין במשיכה והוא מכלל הדברים המקנין והקרקע הוא נקנה בנתינת כסף ובכתיבת שטר כולל ענייני המכירה ובהשתמשות בו וזו היא חזקה לפיכך כל מי שיקנה קרקע ומטלטלין

מלאכת שלמה

קורא קמ"ל דמצינו וקורא ושפיר מ"ל על המלמה מאי נפקא לי. וצ"ע וידוי מעשר וק"ל להאי מנא דמעשר על פירות שאינם מקרקע שלו. אינו מתודה אלא כשי"ל קרקע דהא פלוגתא הוא בירושלמי. והא דלא מייתי התם מהא מתני' משום דמיבא למיתי דמיירי בודוי בכורים וכדתמרן עכ"ל ז"ל. וגם בגמרא בתרא פ' לא יחפור מיתה למתני' וכגי' רש"י ותוס' ז"ל גם שם בפ' מי שמת דף ק"ג וכדתניין. ומצאתי שהביאה רב אלפסי ז"ל בפרק הספינה דף ר"ד וכתב שם ובבכורים ובודוי המעשר וכן ג"כ מיתיה שם בדפוס שלונוקי: **בפאה.** בירושלמי פריך וליתני רע"ג קמ"ל דמצינו וקורא ושפיר מ"ל על המלמה מאי נפקא לי. וצ"ע וידוי מעשר וק"ל להאי מנא דמעשר על פירות שאינם מקרקע שלו. אינו מתודה אלא כשי"ל קרקע דהא פלוגתא הוא בירושלמי. והא דלא מייתי התם מהא מתני' משום דמיבא למיתי דמיירי בודוי בכורים וכדתמרן עכ"ל ז"ל. וגם בגמרא בתרא פ' לא יחפור מיתה למתני' וכגי' רש"י ותוס' ז"ל גם שם בפ' מי שמת דף ק"ג וכדתניין. ומצאתי שהביאה רב אלפסי ז"ל בפרק הספינה דף ר"ד וכתב שם ובבכורים ובודוי המעשר וכן ג"כ מיתיה שם בדפוס שלונוקי: **בפאה.** בירושלמי פריך וליתני רע"ג קמ"ל

כ"ש מייתי בפאה. דהא מע"ג אלים ליה שדה מיחייב הלוקח דקרינן ביה קניתך. ומצאתי מה"ג אלא בגין דתניא בכורים ותינח מחנייי דמוכרח למלות הדבר בקרקע תנא קרקע. והר"ש שירלי"ו ז"ל נראה שהיתה לו דרך אחרת בפי' הירושלמי הזה. ובמוספתא מוסיף והרמיון בהדי הגך דר"ע דמי שמ"ל קרקע פטור מן הרמיון וליף לה מקרא דכתיב ולא יחמוד איש את אלהי נעלותך להוות אלמא מי ל"ל קרקע אינו חייב להרמות: **ובבורים.** ומע"ג דתניא גמי יניקתה ג' טפחים כו' עד עיקר יניקתה אלא כנגדה. הר"ש ז"ל (ומובא בתוי"ט) וכ"כ ג"כ הר"ש שירלי"ו ז"ל.

ציונים

ו ר"ע אומר. ג"ב כז. קנ. קדושין כו. **חייבת.** מיי' שם פ"ג הל"ג.

שינויי נוסחאות

ר' יהודה בן בתירה נד"ס ר' יהושע בן בתירה וכ"ה בירושלמי. **חייבת** בכהל"י חייב והוא מוכרח להגי' לנק' דנרגם ולכתוב עליו פרוזבול ולקנות עמו כו' אבל בקדושין שם הגי' גם שם ולכתוב עליה פרוזבול ולקנות עמה. והיא גי' נכונה דהא בר"פ הגי'

תוספות חדשים

[משנה ו] **כדי לקצור ולשנות.** נ"ל דמפיק ליה מדכתיב ונקלכם את קציר

חידושי מהרי"ח

פ"ג ו [תוי"ט-ה] **ובבכורים כתב הר"ב כו' אך מסיימו וגם משמע וכו' נראין כסותרין לדבריה' כו' עכ"ל.** ע"ש בגמ' וגם המהרש"א כתב שדבריהם תמוהים וגם כתב שלפי הגירסא אשר לפנינו בירושלמי נראה כפרש"י ע"ש עכ"ל. וכתבתי שם בגליון הגמ' שלי שזהו באמת כוונת התוס' שכתבו וגם משמע כו' דהיינו או שהיה לפניהם ג"כ עוד גירסא כמו לפני המהרש"א או שלשון הירושלמי סובל שני משמעות או כפירש"י או כפי' תוס' ע"ש וק"ל.

תום' רעק"א

[אות לה] בתי"ט ד"ה **כל שהוא. וכן בסמ"ג דלאו דוקא.** היינו שצריך לקצור קצת לעצמו. והטעם דמקודם לזה לא נתחייב השדה בפאה כמ"ש התי"ט ברפ"ק. ובפר"ח בס' מ"ח בחידושיו להרמב"ם בפ"ב הי"א מהמ"ע דקדק מלשון הרמב"ם אף במי שקצר כל שדהו אינו יכול ליתן כל הקציר משום פאה ע"ש. [אות לו] בא"ד **וריב"ב דקדים ליה.** הפר"ח בס' מ"ח כ' דליתא דלא קדים ליה אלא בדור אחד היה ובשבת ר"פ הזורק איתא א"ל ריב"ב רע"ק וכו'.

תוספות אנשי שם

לג ור"י נעי קרקע העושה פתמים דוקא העושה עתה כפי הזמן וכפי דורו **דגר** (לח"ש): בא"ד **אף כאן סאתים.** גרסה דר"י ניחא ליה למגמר ג"ם משכחה להוה מצינו עני כמו פיאה מע"כ כלאים ור"ע ניחא ליה למילף מכלאים שפת נאמר שדך כמו בפאה ולא לדון שדך משדה דכתיב גבי שכחה. ור"י לא מכפת ליה כהא דס"ל כתנא דבי ר"י דילף ושב הכהן ובא הכהן זוהי שיבה בניתה (ש"ל): תוי"ט ד"ה **כל שהו כו' ה' שבלים.** נ"ל דלכך נקט ובו ה' שבלים משום דהמנזכז מל יבזכז יותר ממומם (לח"מ): בא"ד **דקדים ליה כו'.**

נימוקי הגרי"ב

ו תוי"ט ד"ה **ובבכורים. דכתיב מן האדמה כו'.** נ"ב ומת המלמה כתיב בקרקע.

(דברים כו) המלמה אשר נתת לנו. וירושלמי רבי מנחם בעי ולמה נקנן (פירש ליח חנן) אמרה מי שאין לו קרקע פטור מן הודוי דכתיב* מן° המלמה אשר נתת לנו וכלומר דהוה ליה למתני נמי ודוידי כיון שצריך שיהיה לו קרקע ומסתמא נמי בקרקע כל שהוא סגי כמו מיכך רבי יוסי בר בון בשם רבי יוחנן אמר שמועתכן [ל"ל שמועתא כן] מי שאין לו קרקע פטור מן הודוי דכתיב מן המלמה אשר נתת לנו. ומכאן מקשין המוס' ס"פ לא יחפור (דף כז.) על פי' רש"י דמפרש דבודוי מייב אף מי שאין לו קרקע דבכורים כתיב (שם) אשר נתת לי אבל בודוי כתיב לנו משמע לכלל ישראל ומשום הכי ל"ג במשנה בודוי. אך הסכימו עם רש"י דל"ג במשנה מן הירושלמי דמני עלה אף בודוי. ומה גירסת שלהם כגירסתנו קרי לדברי ר' יוחנן מני אבל יותר נראה מוכרח מהמקשן דאילו לרבי יוחנן מיכא למימר טעמא דקמר. ובמוס' פ"ק דקדושין דף כ"ו הכריחו מדפריך בירושלמי וכו' אך מסיימו וגם משמע וכו'. נראה כסומכים לדבריהם ול"ע. ומ"ש הר"ב] וה"מ בנכסי חטה וכו' אבל בנכסים של אילן וכו' שהוא שיעור יניקתו. ל' הר"ם ואע"ג דחטה נמי שיעור יניקתו ג' טפחים מדמרחיקים [הזרעים] מן הכותל ג' טפחים (הזרעים) כדתנן בפרק לא יחפור (משנה ו) וכדמוכח התם דערוגה ו' על ו' (רפ"ג דכלאים) הא נמי כל שהוא קרינן ליה אבל לפי זה דחק במה ירושלמי לומר בשבולת וכו ה' שבלים ושמע מינה מר"פ שיונקת לגדדין אין עיקר יניקתה אלא כנגדה ע"כ: **ולכתוב עליו** פרוזבול. הלל תקן פרוזבול כשראה שהיו נמנעים מלהלוות לעניים מפני השביעית שמשמטת החוב, תקן שיהא מוסר שטרותיו לבית דין וכותב מוסר מי לכם פלוני ופלוני הדיינין כל מוב שים לי שמגבנו כל זמן שארצה. ומשכתבו לו שטר זה, שוב אין שביעית משמטת חובו. ודוקא כשים קרקע כל דהו **וְלִכְתּוֹב עָלָיו פְּרוֹזְבּוּל**יא, **וְלִקְנוֹת עַמּוֹ נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶם** לוה למז משוב כאילו החוב גבוי כבר ביד בית דין ומו לא קיינן בים לא יגוע ומשכינן לקרקע כל שהוא כאילו שוב כל החוב, דאין מוקאה לקרקעות: **ולקנות עמו נכסים שאין להם אחריות**. למטלטלין נקנין מגב קרקע בשטר ובמזקה כדתנן בפרק קמא דקדושין ושם מפורש:

*) ואת האדמה כתיב בקרא. ר"ב.

פירוש המשניות להרמב"ם

בקנייה אחת ונקנה הקרקע באחת משלשה פנים שזכרנו זכה ג"כ במטלטלין. ואלו העקרים כולם והראיות שלהם והשלמת דיניהם עוד יתבארו במקומו במסכת קידושין (כו.) אבל זכרנו לך מהם בכאן ראשי דברים כדי שיתבאר לך בכאן על דרך קצרה

מלאכת שלמה

וכתב עוד הר"ב בלילן מפשטון הזרעים כ"ה אמה כדתנן בב"ב ולענין בכורים סגי בט"ו אמה וה"ג בחטה. ובכ"כ תוס' ז"ל בפ"ק דקדושין: **ולכתוב עליו פרוזבול**. כדי תקן הלל פרוזבול למעבוד קרקע תקון דמלוה המלויה היא. ומי שע"ל קרקע אין מלוין לו ומילתא דלא שכיחא לא תקן. ג"כ כיון שי"ל קרקע הוי החוב כנגדו ואפילו קרקע כ"ם יכול לגבות ולחזור ולגבות כעובדא דקטינא דאתיי דפ' מי שהיה נשוי. וי"מ טעמא משום דאין חוששה לקרקעות וכדפי' ר"ע ז"ל הכא. אבל פ' נחרא דשביעית פי' כמו שהעתקתי אני: **ולקנות עמו נכסים שאין להם אחריות**. דתנן פ"ק דקדושין נכסים שאין להם אחריות. דהיינו מטלטלין. ונקנין עם נכסים שי"ל אחריות. דהיינו קרקע. דכיון דזכי בקרקע זכי במטלטלין. [הגה"ה: רשב"ץ ז"ל פ' הכותבין אלו כתב שהקרקעות י"ל אחריות שהן קבועין והמטלטלין ג"ל אחריות ויכול להשתעבן. ולפון אחריות הוא מלפון אחר שיוכל לגבוף אחריהן ולטרוף תוחן מהלוקח ע"כ. ובתלמי שמ"ם אם שטועה מי שקונה מקרקעי ב"י פשוט הוא. לפע"ג דבלה"ק נקראים קרקעות מ"מ בל' תרגום לא מציגו בשום מקום שנקראו קרקעי אלא במ"ם נוספת מקרקעי והיא נקודה שו"ג. וכן מטלטלין. דבל' משנה ובריימתא נלע"ד שעיקר קריאתו היא בחירי"ק כלומ' דברים המתטלטלין. ומינו ג"כ בכמה דוכתי בלשון רז"ל שנקרא טלטל בלא מ"ם. לפי גרסי' מטלטלין בשו"ת יחלוף בשם בפועל לתנן בכמה דוכתי מטלטלין בשו"ת.

משנה ראשונה

כפירושם וכמש"ל: **ולכתוב עליו פרוזבול**. מ"ש הר"ב שמוסר שטרותיו לב"ד וכותב מוסרני כו' וכ"כ הר"ם כלומר דבשכותב בפרוזבול מוסרני הוא כלילו מוסר אבל ג"ל שימסר. וכשמוסר ג"ל לכתוב פרוזבול כלמוכח פ"י דשביעית וכ"כ התם' בפ"ק דמכות דף ג':

צריך קרקע ט"ו אמה לכל רוח (ג): **לא**. פרוזבול. ר"ל תקנת עשיריס. שחטאו ולא רצו להלות מילמה שחשמיט שביעית. ומדשמיטת כספים בזה"ז מדרבנן. התקין הלל פרוזבל. שימחל מלוה לב"ד. מוסרני לכם שטרותי אלו וב"ד כותבין לו שחמר כן. ואו הוא כנגדו ואינו נשמע. ודוקא בים קרקע ללוה (ועי' מ"ש בפ"ד שביעית (ג) כך כ' הר"ם. וסמיכתו על סוגיא דב"ב (דכ"ו ע'). ממנ הרמב"ם בהלי נכוריס (פ"ג) לא הביא זה. ע"כ משום דס"ל דרך דחוי קאמר הש"ם התם הכי. ולפי מאי דמסיק הש"ם התם. אלא כי אתא רבין וכו' לא קיי"ל כדחוי הג"ל. וכן פשטות המשנה משמע דגם בנכוריס בכ"ם סגי:

תוספות אנשי שם

ע' מו"ם וגראה דכוונת המ"ט בב"ם דקדיש ליה ר"ל דהוה קדיש מיניה. וזה נראה בהליל מהסיל דפ' הזורק דמ"ל עקימא בין כך ובין כך אתה עתיד ליתן אם הדין וכו' אל זה נראה שהיה גדול ממנו. ואין שייכיה לן הכנתי מה תיקן בזה התי"ט. דהא לל מהכא ריב"ב הא מיכא נמי ר"י דהוה ליה ממנ דר"ע. ומיהו בבר כ' יבין שמועה שים מקום לפקוק בר"ע אף נגד רבו ג"כ ע"ם בכלל רע"ב. והא מיכא נמי בעמא רבא לפקוק בר"ע מדפריך בעמא דתלמודא בב"ב מסברת ר"ע (ש"ל): תוי"ט ד"ה **ובבכורים כו' טעמא קאמר**. כלומר דאי לא הוה קושית המקשן לא היה מכרח ממ"ם ר"י דפטור די"ל דלעולם בחתני' נמי נרסינן ליה ור"י לא בא אלא לחת טעם ומיהיה למתני' אבל מן המקשן יש ראיה ברורה דל"ג ליה בחתני' (ש"ל): בא"ד **בכותרים לדבריהם**. זה לשון המוס' שם וכן פי' ר"י דל"ג ובודוי ולא מטעם דכת"ש אלא משום דבכורים' פריך בי' שלמא משמע דל"ג וגם משמע מי שע"ל קרקע מחודה כגון פירות לקומים ע"כ. ואין קפק להאי וגם משמע קצה להולמו דע"כ היינו כפירש"י ממש ולהיפך ממ"ם הם ז"ל בסמוך וכאי להבין דבריהם לע"ד צריך להבית תחלה ל' הר"ם בחתניתו ו"ל ופירש"י דל"ג ובודוי דאין לו אלא בקרקע. ובירושל' איכא פלוגתא דתמוראי ע"כ. וכוונתו שהוא ז"ל מפ' דמ"ם ר"י שמועתא כן כו' בחמיה קאמר. והפ' וכי כך הוא הדין דמי שע"ל קרקע פטור מן הודוי והכי כתיב אשר נתת לנו ומדלא כתיב לי ש"מ דאפילו ג"ל קרקע מייב כיון שים לכלל ישראל ומאי פרכת אמאי לא תני בודוי דאין הוא דלא מנייה. וזה לפי הר"ם להקשות על פירש"י דלא הול"ל מדיליה דל"ג ובודוי ולא מטעם דכת"ש אשר נתת לנו אלא משום דצריך היה אשר נתת לנו אלא דכי הול"ל דל"ג מדמזכיר בירושל' דאיכא פלוגתא לענין דינא. ובדבר זה עלמו יש לפרש דברי התוס' הנ"ל דל"ג ובודוי ולא מטעם דת"ש משום דאיכא אלא משום דצריך היה אשר נתת לנו אלא דכי הול"ל דל"ג ליה. וגם משמע כי כלומר ויש שם ג"כ דעת אחרת דמשמע דת"ש דמחודה מי שע"ל קרקע ע"כ פשיטא דכ"ש דלידיה דל"ג ליה. וקאמרי משמע משום דלאו פירות אחמר בדברי ר"י. אלא שים לפרש לשונו כך דר"ל בחמיה וכלעיל. ומע"ג דהמוס' בב"ב הניחו ל' ר"י דבירושל' ניחותא כמ"ש התוי"ט זו ניחה קושית בדברי התוס' שנמלא כן בכמה מקומות שקומתרים דבריהם ממקום למקום ומי שאנה זו לא שנה זו דטוב הוו. והשתא דאתמן לתכי ים לייבא פירש"י דאע"ג דבירושל' איכא פלוגתא כיון דר"י הוא דת"ל דחייב אם נתן דר"ל בחמיה פשיטא דנקטי כוותיה לגביה דר' מונא. ומ"ש התם רש"י כוותיה. ומכ"ש דלר' מונא קשיא מתני' ולא תש להזכיר בירושלמי שאין דרכו להזכירו בפירושיו על הש"ם (ש"ל). וע' מהרש"ל בקדושין שם. והרמב"ם בה' מע"ש אבל וידוי מעשר לא הזכיר שיהיה לו קרקע ומוכח דת"ל כרש"י. ונקט שתחת דחתני' דיקן ללא חשיב וידוי ומסולק תמיהת המל"מ פ"ג מהל' מגיבה (שהוסיף בחוי"ע כאן) להרמב"ם אחל בחר שתחת דחתני' ות"ל לפייק מרים מגיבה שהביא המל"מ (ודחוק בשיני על הגאון ר"י בלילן שהק' קושיא זו מהגאון בב"ב בפ"ח ובשיהם לא רלו שהכבר תמה הוא המל"מ) ותוס' דפסחים ג': ודרים מגיבה אחלו לטעמייהו דבפ' לא יחפור אלקו על רש"י ז"ל בם בודוי. הגרמ"ו שהכתו אבד"ק לוצלין: במשנה **ולכתוב עליו כו'**. בב"ב גרסינן ובוחבין עליו פרוזבול ונקנין עמו נכסים כו' וגי' זו נראית עיקר דאילו לגי' הספרים אין הלשון מכוון. ולפיל

אַחֲרָיוּת[לב] בְּכֶסֶף וּבִשְׁטָר וּבַחֲזָקָה[לג]: ז הַכּוֹתֵב נְכָסָיו שְׁכִיב מְרַע[לד], שִׁיֵּר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא[לה], מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה[לו]. לֹא שִׁיֵּר קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא, אֵין מַתְּנָתוֹ מַתָּנָה[לז]. הַכּוֹתֵב[לח] נְכָסָיו לְבָנָיו[לט] וְכָתַב לְאִשְׁתּוֹ קַרְקַע כָּל שֶׁהוּא[מ],

ר' עובדיה מברטנורא

ז **שכיב מרע.** השוכב על מטתו מחמת חולי: **שייר קרקע כל שהוא.** כל הני שייר קרקע כל שהוא דתנן במתניתין מכאן ועד סוף פרקין, לאו דוקא קרקע, דהוא הדין מטלטלים כל שהוא, אלא איידי דתנא רישא גבי פאה ובכורים ופרוזבול קרקע כל שהוא, תנא בכל הנך נמי קרקע כל שהוא: **מתנתו קיימת.** אם קנו מידו על המתנה אף על פי שעמד מחליו אינו יכול לחזור בו, הואיל ושייר לעצמו כל שהוא גלי דעתיה דלאו מחמת מיתה כתב המתנה: **לא שייר קרקע כל שהוא.** לעצמו מסתמא לא שביק איניש נפשיה ערטילאי, ואם לא שהיה חושב ודאי שימות לא היה נותן כל נכסיו, הלכך אם עמד חוזר ואפילו קנו מידו: **וכתב לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה.** בשכיב מרע איירי שמחלק

תוספות יום טוב

פרוזבול. מ"ש הר"ב פלוני ופלוני הדיינין עיין מה שאכתוב בס"ד בסוף שביעית. ומ"ש ומשכתבו לו. כלומר שהם חותמים ונותנים לו מה שכתב מוסר אני וכו'. ומ"ש שוב אין משמטת. כדכתב טעמא התם בשביעית. ומ"ש דאין אונאה לקרקעות בסוף שביעית כתב טעמא אחרינא ושם אפרש בס"ד: **אחריות.** מפורש במשנה ה' פ"ק דקדושין: ז [**הכותב נכסיו שכיב מרע.** עיין במשנה ו' פ"ט דנ"ב]:

פירוש המשניות להרמב"ם

והלכה כר"ע. ז **שכיב מרע.** השוכב מחולי (כששייר [תרגום חולה מרע וכששייר] לעצמו קרקע כל שהוא כבר גילה דעתו שיקוה לקום מחליו ולפיכך שייר לעצמו מה ששייר ומפני זה יתקיים כל מה שנתן ואינו יכול לחזור בו כשיקום מחליו ובלבד שקנו ממנו בקנין אבל אם לא קנו ממנו יכול לחזור ואם לא שייר לעצמו שום קרקע ואח"כ נתרפא מחליו חוזר במתנתו ואע"פ שקנה ממנו כי מאחר שלא שייר לעצמו כלום גלה דעתו שמתנתו היתה מחמת מיתה. ומה שאומר בכאן כשיכתוב **לאשתו קרקע כל שהוא אבדה כתובתה.** זה הענין הוא על ב' תנאים האחד מהם שכלל אותה בחלוק נכסיו עם בניו כגון שיכתוב להם לפלוני כך ולפלוני כך ולפלונית כך והיא שומעת ושותקת ולא תערער כגון שתאמר כתובתי אני גובה וראיה על זה מה שאמרו (אבדה) [איבדה] כתובתה ולא אמר (איבדה) [אובדה] ר"ל כי בשתיקותה כשחלק לה עם הבנים אבדה מה שיש לה לקבל בכתובתה

מלאכת שלמה

וחד מינייהו בס"פ כירה מטלטלין נר חדש וכו'. אבל כאן גבי כתובה כיון שהוא תרגום וגם כדי להקל על הלשון גרסי' מטלטלי בשו"א אגב מלת מקרקעי שהוא מוכרח בשו"א וכשיצטרך לומר לשון מקצת צריך לכתוב ממקרקעי וממטלטלי המ"ם הראשונה בנקודת חיר"ק והשנייה בשו"א כדכתיבנא] וכתב הר"ש שירילי"ו ז"ל והא דקרי למטלטלין אין להם אחריות נ"ל הטעם דהמטלטלין מזומנין לכל נזקין ומאורעות ואינם בני חורין מן הניזקין וקרקע קרוי י"ל אחריות לשון חירות שהקרקע הן בני חורין מכל נזק דאין נרקבין ואין נשרפין ואינם נגנבין ולא נאבדין. ובירושל' מפרש אי בעינן צבורין בהן או לא עכ"ל ז"ל. וגם בבבלי שם בקדושין פ"ק דף כ"ו בעינן אי בעינן צבורין אי לא. ובירושל' דפרקין ודפ"ק דקדושין ודפ' מי שמת בעי קרקע כ"ש למהו טב. ומשני תפתר בשמרגליות טמונה בו. וכן בבבלי שם בקדושין מפרש כגון שנעץ בה מחט ותלה בה מרגניתא דשויא אלפא. ועי' בב"י ח"מ סי' ס"ז במה שדקדק ממתני' בשם בעל העיטור דמדתנן ולכתוב עליה פרוזבול ולקנות עמה נכסים שא"ל אחריות. ש"מ דפרוזבול ואגב חד דינא אית להו. וכי היכי דאמרינן בפרוזבול מזכהו בתוך שדהו. ואמרינן נמי השאיל לו מקום לתנור וכירים כותב עליו פרוזבול. ה"נ לענין אגב בשאלה או בשכירות סגי. והוא דאחזיק עכ"ל ז"ל: ז **הכותב נכסיו שכיב מרע.** מוכח בירושלמי דלא חשיב שכ"מ אלא אחר ג' ימים אא"כ קפץ עליו החולי אלא שהר"ש שירילי"ו ז"ל פי' דההיא דירושל' לענין בק"ח מתנייא דכל שלא קפץ עליו החולי פתאום או חלוקים רחוקים מקרובים דרחוקים אחר ג' ימים הוא דחייבין לבקר ע"כ: **קרקע כל שהוא.** כתב הר"ש ז"ל פלוגתא היא בפ' מי שמת דהא קרקע לאו דוקא וה"ה מטלטלי וכ"ש לאו דוקא אלא כדי פרנסתו. ולא אתפרש שיעור פרנסתו בכמה ואם פרנסת עצמו דוקא או דלמא בעינן נמי פרנסת בניו ובנותיו וכל הסמוכין על שולחנו עכ"ל ז"ל: **הכותב נכסיו לבניו וכו'.** במתנת בריא

תפארת ישראל

יכין

פ"י סי' יז): **לב.** מטלטלי: **לג.** אף דלבדן אינם נקנין רק במשיכה בהקנן אגב קרקע. נקנין עמה כשקנה הקרקע בא' מג' דרכים הנ"ל. אפי' אין המטלטלין צבורים שם: **לד.** נ"ל דנקט מלת שכ"מ לבסוף. לאשמעי'. דאפי' לא כ' השכ"מ מהיום. רק כ' "במתנת שכ"מ". ונתכוון שיהיו שלו רק אחר מותו. אפ"ה בשייר. דינו כמתנת בריא: **לה.** ה"ה בשייר מטלטלי. וי"א דעכ"פ צריך כדי פרנסתו ופרנסת ב"ב כל ימי חייו (ד): **לו.** בקנו מידו או נתנה מיד. בעמד אינו חוזר. ואפי' מת צריך קניין. דמדשייר ולא פי' שמחמת מיתה נותן. הו"ל כמתנת בריא דלא קנה אם לא קנו מהנותן. ומה"ט מתנת שכ"מ במקצת בעי קניין. ובכולה אדרבה קניין או שטר גריעי טפי. דשמא לא גמר להקנות כ"א בזה. והרי אין קונין לאחר מיתה. אם לא שפי' שכוונתו בקניין ושטר ליפות כחו. מיהו מצוה מחמת מיתה. אפילו במקצת ובקניין. בעמד חוזר (ח"מ שם): **לז.** בעמד חוזר. אפי' נתנה לו מיד. ובין כתבם לא' או לק' ולא הפסיק בינתיים. דמדשבק נפשיה ערטלאי. ש"מ דכוונתו רק כשימות: **לח.** בשכ"מ מיירי. ובבריא בקניין. אבעי' דלא אפשטי [ב"ב קל"ב]: **לט.** ודוקא לזרעו. ובאחר אדם לא אבדה כתובתה. [ב"ש אה"ע ק"ו סק"ב]: **מ.** ה"ה מטלטלי. לדידן דכתובה נגבית ממטלטלים:

בועז

(ד) ואשתמיטתיה לרסמ"ע (ח"מ ר"נ סקט"ז) שכתב דסבירא ליה לרא"ש דוקא בקרקע צריך פרנסת ב"ב והרי הרא"ש כאן כתב בפירוש דאפי' במטלטלי צריך כן. (אב"י ועי' ל' רא"ש כאן ובטור

משנה ראשונה

ז **הכותב נכסיו שכיב מרע.** כלל ענין זה הוא מתנת בריא אינה נקנית אלא בקנין ומתנת שכיב מרע תקנו דמהני בלא קנין שיהיו דבריו ככתובים ומסורים שלא תטרוף דעתו עליו. והיינו אם פי' בהדיא שמצוה מחמת מיתה מיקרי מתנת שכ"מ וקונה לאחר מיתה בלא קנין ואם עמד חוזר אפילו בקנין ואפילו שייר וכן אם פי' מתנה זו מהיום בחייו אפילו הוא שכ"מ הוי כמתנת בריא ובעי קנין דוקא. ומתני' דהכא מיירי בסתם שלא פירש מחמת מיתה ולא פירש מהיום ובזה רואין אם לא שייר מסתמא מחמת מיתה הוא ואם שייר הוי כבריא: **שייר קרקע כ"ש.** כתב הר"ב כל הני קרקע כ"ש דתנינן מכאן ועד ס"פ ל"ד קרקע וכו' ע"כ. ואינו כן דהכא בשייר וכן בעבד דלקמן מטלטלין כקרקע אבל בכותב לאשתו דבסמוך מסקנת הפוסקים דוקא קרקע. אלא שלאחר תקנת הגאונים דכתובה נגבית ממטלטלי ס"ל לקצת פוסקים דמטלטלי כקרקע: **הכותב נכסיו לבניו.** פי' הר"ב בשכ"מ מיירי וכ"כ הרמב"ם ומשמע דבריא לא אבדה כתובה. ובאמת בגמרא בבריא מיבעיא להו וסלקא בתיקו ופסקו הפוסקים מספיקא לא מפקינן. והרמב"ם עצמו בחבורו פ"ו מהל' זכיה חזר בו וכתבה בין בבריא בין בשכ"מ: **וכתב לאשתו.** דוקא לאשתו אבל באחר שהוא בעל חוב לא אמרי' דמחיל כדאיתא בגמרא מקולי כתובה שנו כאן. ומ"ש הר"ב ואין הלכה

ציונים

ז **הכותב.** ב"ב קמו: קנ: מיי' פ"ה מהל' זכייה ומתנה הט"ו. סמג עשין כ"ב. טוש"ע שם סי' ר"נ ס"ב ד'. **הכותב נכסיו לבניו.** ב"ב קלב. קנ: ירושלמי ס"פ הנושא. ור"פ המזקין. ובתשובת הרשב"א סימן תתקכ"ט. ובנ"י ב"ב דף רכב. מיי' שם פ"ו הל"ט טור חו"מ סימן לח. וטור ושו"ע שם סימן רמו סעיף יג. ואה"ע סימן קו סעיף א.

שינויי נוסחאות

ז **הכותב נכסיו שכיב מרע** ס"א הכותב נכסיו לאחד והוא שכיב מרע ובנ"ב שם הגי' שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים שייר כו' וכ"ה בד"ס אלא דשם ל"ג מלת כל. **מתנתו מתנה** בירושלמי מתנתו קיימת וכן בסמוך וכ"ה בד"ס וכ"ה בר"ב. **הכותב נכסיו** בנ"ב דף קנ ג' הכותב כל נכסיו ובדף קל"ב כתב הרשב"ס דל"ג כל.

תוספות אנשי שם

לדחוק ולפרש דה"ק והוא ראוי לכתוב כו' (ש"ל): **ובשטר.** מפורש במ"ו פ"ק דנ"מ: ז בר"ב ד"ה **שכיב מרע כו' חולי.** א"ה אין כונת הר"ב לפרש מרע מחמת חולי ויהיה מ"ס מרע במקום מן ומלת רע יהיה פי' חולי דז"א דתרגום חולה מרע והמ"ס יסודי. ופי' שכיב מרע הוא חולה שוכב. אלא שהר"ב ביאר שהוא שוכב על מטתו מחמת חליו. ולאפוקי אם חולה בא' מאיבריו ולא נחלש כל גופו עד שיהיה צריך לשכב על מטתו מחמת חליו שאז דינו כבריא. וכן כותבין בשטר מתנת שכ"מ כד קציר ורמי בערסיה: ד"ה **שייר קרקע כו' ועד סוף פרקין.** כתב הרמ"ז חוץ מכתב לאשתו קרקע כ"ש כדאמרי' בב"ב דף ק"ן כו' ע"כ ואפשר כיון דהשתא לענין דינא אחר תקנת הגאונים שהכתובה נגבית ממטלטלי ה"ה מטלטלי מש"ה לא קפיד הר"ב לפרש דהא קרקע דוקא אע"ג דבזמן המשנה דינא הכי (ש"ל): ד"ה **וכתב לאשתו כו' ושתקה.** כן פי' הר"מ וכ' הב"ד ותימה דמדקאמר ר"י אם קבלה אע"פ שלא כתב לה משמע דת"ק סבר כתיבה וקבלה בעינן והכי דייקינן לה בהדיא בגמ' בב"ב דף